

"Det bliver ikke dyrere af at have styr på arbejdsmiljøet"

Af Anders Kabel, NIRAS, Per Tybjerg Aldrich, NIRAS, og Svend Torp Jespersen, COWI

Dét er en erkendelse, som alle byggeriets parter er ret enige om, viser et en række interviews af bygherrer, rådgivere og entreprenører på 12 byggeprojekter, som NIRAS og COWI har gennemført som led i et større projekt om "Arbejdsmiljøøkonomi i et bygherreperspektiv".

Parterne er enige om, at selv om forebyggelse af arbejdsmiljøproblemer kan kræve investeringer og medføre omkostninger, så tjener det sig hurtigt ind igen, især hvis der allerede under projekteringen foretages de nødvendige forundersøgelser og tages hensyn til en række arbejdsmiljøforhold, fordi man så kan undgå ekstraregninger, konflikter mellem parterne om, hvem der skal betale, forsinkelse af byggeprocessen osv.

Parterne peger på, at det er forhold som blandt andet forebyggelse af tunge løft, transport af tunge byggematerialer, begrænsning eller afskærmning af støv og støj, hensigtsmæssige adgangsveje og effektiv oprydning og affaldshåndtering, som er vigtige at have fokus på allerede i projekteringsfasen og under planlægningen af byggeprocessen. Samtidig giver overvejelserne om arbejdsmiljøet anledning til at forbedre projektets bygbarhed, og dét giver en bedre byggeproces og dermed også et bedre resultat både kvalitetsmæssigt og økonomisk.

Specielt peger parterne på, at det er vigtigt at have styr på adgangsveje, oprydning og affaldshåndtering, fordi en rodet byggeplads ofte medfører så rodet arbejde, at det går ud over effektivitet, kvalitet og arbejdsmiljø.

Rådgiverne har ikke nok fokus på arbejdsmiljø

Desværre viste interviewene med rådgiverne, at de ikke har meget fokus på arbejdsmiljøet i projekteringsfasen, hvis bygherren ikke stiller konkrete krav til inddragelsen af arbejdsmiljøhensyn: Rådgiverne prioriterer deres arbejde ud fra det, som bygherren forventer. Inddragelse af arbejdsmiljøhensyn kommer ikke af sig selv, fordi projekteringsprocessen ofte er både øko-

nomisk og tidsmæssigt presset. Derfor var det kun i ganske få af casene, at arbejdsmiljøhensyn var inddraget i projekteringen – og selv i disse cases kun i meget begrænset omfang.

Til gengæld var der i flere af casene vældigt gode erfaringer med tidlig inddragelse af entreprenører, idet det giver mulighed for at finde praktiske løsninger, der både tilgodeser bygherheden og arbejdsmiljøet.

I flere af casene erkendte bygherrerne efterfølgende, at de burde have etableret totalinddækning. Hvis man havde valgt det fra starten, havde man ikke blot undgået en række arbejdsmiljøproblemer, men også forsinkelser og kvalitetsproblemer som følge af vejrligsdage, fugtskader og skimmelangreb. Bygherrerne i disse cases var derfor ikke i tvivl om, at en totalinddækning også ville have været en økonomisk fordel.

Arbejdsmiljøet er ikke noget, der kan prioriteres

Under interviewene blev parterne bedt om at prioritere arbejdsmiljø i forhold til økonomi, tid, kvalitet, omdømme, brugertilfredshed, beskæftigelse mv. Generelt veg interviewpersonerne tilbage fra at sætte arbejdsmiljøet ind i sådan en prioriteringsrækkefølge, idet de anså arbejdsmiljø for en slags forudsætning, som der bare skulle være styr på.

Bygherrerne havde imidlertid en opfattelse af, at arbejdsmiljø var noget som de - måske lidt optimistisk - kunne forudsætte at entreprenørerne havde styr på, og som de ikke selv forholdt sig særligt aktivt til.

Til gengæld gav flere af bygherrerne udtryk for, at de "ikke ville kunne leve med" alvorlige ulykker eller arbejdsskader på deres byggeprojekter af hensyn til deres eget omdømme, og at den slags arbejdsskader således ikke ville være acceptable.

Entreprenørerne er bevidste om arbejdsmiljø, men...

Blandt entreprenørerne var der en udbredt forståelse for, at det er vigtigt, at deres håndværkere har et godt arbejdsmiljø, idet det er en forudsætning for at kunne tiltrække og fastholde dygtige håndværkere. I et så konkurrencepræget marked som byggebranchens er det en afgørende konkurrenceparameter for entreprenørerne at råde over dygtige håndværkere, så de er i stand til at levere kvalitetsbyggeri til en konkurrencedygtig pris.

Mange af entreprenørerne havde også forståelse for værdien af at inddrage håndværkerne i tilrettelæggelsen af arbejdet og valg af arbejdsmiljøløsninger med henblik på at finde bygbare detaljløsninger og praktisk anvendelige arbejdsmiljøforanstaltninger.

Entreprenørerne havde en meget klar oplevelse af, at god planlægning og tilrettelægning af arbejdet var et effektivt middel til at sikre en god byggeproces, orden på byggepladsen og godt arbejdsmiljø, men tillagde også samarbejdet mellem faggrupperne på byggepladsen stor betydning. For stram en tidsplan eller et for snævert budget giver omvendt for mange "hovsløsninger", ringe samarbejde om byggeprocessen og ringe arbejdsmiljø og trivsel på byggepladsen.

De fleste af entreprenørerne havde imidlertid en forestilling om, at et godt arbejdsmiljø kan opnås ved at gøre arbejdsmiljøindsatsen til en del af den daglige rutine blot ved at være opmærksom på arbejdsmiljøet i forbindelse med instruktion, opfølgning, motivation, medinddragelse og ændring af håndværkernes adfærd. De gav således ikke udtryk for, at der var behov for at investere i fx arbejdsmiljøuddannelse af håndværkerne eller arbejdsmiljøprofessionel støtte i form af fx særlige arbejdsmiljømedarbejdere eller en arbejdsmiljøkonsulent.

Bygherren bør være mere synlig for håndværkerne

I nogle få af casene var bygherren synlig i arbejdsmiljøindsatsen ved selv at deltage i opstartsmøder, sikkerhedsmøder og arbejdsmiljørunderinger under byggeriet, men det skal bemærkes, at byggerierne i disse cases var ikke begunstiget med entreprenører med særligt godt styr på arbejdsmiljøet eller arbejdsmiljøprofessionel støtte.

Gennem deres deltagelse i den praktiske arbejdsmiljøindsats på byggepladsen fik disse bygherrer en god forståelse af sammenhænge mellem procesplanlægning, byggestyring, bygningskvalitet og arbejdsmiljø og dermed også en forståelse af, at det ville have været hensigtsmæssigt at inddrage arbejdsmiljøhensyn bedre i projekteringen.

Bygherrerne oplevede også, hvordan deres engagement i arbejdsmiljøindsatsen havde en stor betydning for entreprenørernes og deres håndværkeres fokus på arbejdsmiljø i deres arbejde.

Arbejdsmiljøprofessionelle har en vigtig rolle

I nogle af casene deltog entreprenørernes arbejdsmiljøprofessionelle (typisk arbejdsmiljøchefer) i arbejdsmiljøindsatsen på byggepladsen, og i en enkelt case endog en eksternt ansat arbejdsmiljø- og kvalitetsstyringskonsulent.

De arbejdsmiljøprofessionelle havde især en vigtig rolle, fordi de kunne identificere arbejdsmiljøproblemer så tidligt i byggeprocessen, at der kunne udvikles effektive og praktisk anvendelige arbejdsmiljøløsninger i dialog med håndværkerne.

Generelt var der en tendens til, at der i de cases, hvor der indgik arbejdsmiljøprofessionelle, var en bedre inddragelse af håndværkerne i tilrettelægningsen af arbejdet og af arbejdsmiljørepræsentanterne i det formelle arbejdsmiljøarbejde (typisk sikkerhedsmøder og arbejdsmiljørunderinger).

Til trods for disse fordele er der overraskende nok ingen af parterne i de øvrige cases, der peger på behovet for arbejdsmiljøprofessionel støtte til arbejdsmiljøindsatsen.

Bygherren bør vælge sine entreprenører med omhu

I nogle af casene havde bygherren bevidst udvalgt entreprenører blandt byggevirksohmheder, som var kendt for at have godt styr på kvalitet og arbejdsmiljø. I nogle af de andre cases blev byggeriet tildelt entreprenører, der viste sig at have ganske godt styr på arbejdsmiljøet, selv om bygherren ikke havde haft særligt fokus på det under tildelingen.

Det er karakteristisk for disse cases, at der oftere anvendes arbejdsmiljøstyringssystemer end i de øvrige cases, typisk konceptet "Mønsterarbejdspladsen", som blev udviklet allerede i 2000. I en enkelt case havde entreprenøren endog udviklet en særlig metode til at identificere arbejdsmiljøudfordringer allerede i forbindelse med projektgranskningen. Generelt er der en tendens til, at der i disse cases har været en lidt højere grad af arbejdsmiljøinddragelse i projekteringen og tidlig inddragelse af entreprenører end i de øvrige cases.

Det ser således ud til at være en god prioritering at vælge entreprenører, der har godt styr på arbejdsmiljøet – også fordi der i samtlige disse cases var en rimelig overholdelse af budgettet.

Arbejdsmiljøkoordinering og PSS kan bruges bedre

Arbejdsmiljøkoordineringen under projekteringen var generelt meget svingende og stort set helt fraværende i adskillige af casene. Typisk har arbejdsmiljøkoordineringen været så begrænset, at den næppe har haft nogen væsentlig betydning for inddragelse af arbejdsmiljøhensyn i projekteringen og planlægningen af byggeprocessen, og formentlig er den lovpligtige journal kun udarbejdet i en enkelt af casene.

Arbejdsmiljøkoordineringen under byggeriet har til gengæld fungeret stort set i overensstemmelse med lovgivningens mindstekrav, men planen for sikkerhed og sundhed (PSS) blev i en del tilfælde udarbejdet alt for sent i processen, ligesom det var noget svingende, hvor aktivt PSS blev benyttet i den forebyggende arbejdsmiljøindsats på byggepladsen. Også kvaliteten af sikkerhedsmøder, registrering af nærved-ulykker og arbejdsmiljørundringer varierede meget fra case til case.

Der er – ikke overraskende – en klar tendens til, at arbejdsmiljøkoordineringen fungerede bedst i de cases, hvor der var entreprenører med styr på arbejdsmiljøet, og især i de cases, hvor der samtidig var en arbejdsmiljøprofessionel.

Tre gode råd til bygherren

- Stil krav til rådgiveren om inddragelse af arbejdsmiljøhensyn i projekteringen og følg aktivt op på arbejdsmiljøkoordinatorens indsats også i forbindelse med projekteringsprocessen.
- Vælg entreprenører, der kan dokumentere at de har styr på arbejdsmiljøet og råder over kompetente arbejdsmiljøprofessionelle, og stil krav om arbejdsmiljøuddannelse af byggeledere og sjakbajser mv.
- Deltag på en synlig måde i arbejdsmiljøindsatsen på byggepladsen – især i forbindelse med opstartsmøder, arbejdsmiljørundringer, sikkerhedsmøder og ved markering af milepæle i byggeprocessen.

Kort om projektet "Arbejdsmiljøøkonomi i et bygherreperspektiv"

De 12 cases, som er grundlag for denne artikel, er alle projekter på mere end 10 mio. kr., som er udført for professionelle offentlige eller private bygherrer. Formålet med analysen af disse cases var at belyse, hvilke forebyggende arbejdsmiljøaktiviteter der reelt har fundet sted i byggerierne, hvilke mekanismer der har givet disse aktiviteter betydning for byggeriernes økonomi, samt parternes forståelse af sammenhænge mellem arbejdsmiljø og projektøkonomi.

Den anden del af projektet er en spørgeskemaundersøgelse blandt 3-400 bygherrer, rådgivere og entreprenører, der skal belyse sammenhænge mellem forebyggende aktiviteter og projektøkonomi.

Den tredje del af projektet bliver at udarbejde et værktøj til bygherrer, rådgivere hhv. entreprenører om sammenhænge mellem forebyggende aktiviteter og projektøkonomi. Værktøjet vil formentlig blive udviklet som en samling af korte faktaark, som skal kunne hentes fx på Byggeproces.dk.

Projektet "Arbejdsmiljøøkonomi i et bygherreperspektiv" er et udviklingsprojekt, der er finansieret af Arbejdsmiljøforskningsfonden, og som gennemføres af NIRAS A/S og COWI A/S i samarbejde.